

Directe investeringen in ontwikkelingslanden

R. Lensink en M. Antuma*

De directe investeringen in ontwikkelingslanden hangen in belangrijke mate samen met de economische ontwikkeling, tot uitdrukking komend in de hoogte en de groei van het bnp. Verder zijn van belang de hoogte van de inflatie, de stabiliteit van de wisselkoers, de kosten van toegang tot wereldwijde afzetgebieden en de mogelijkheid tot schuldc conversie. Op grond hiervan zijn de vooruitzichten voor Zuidoost-Azië en Latijns-Amerika gunstig, de positie van Afrika blijft troosteloos.

Sinds het uitbreken van de schulden crisis hebben ontwikkelingslanden te maken met een voortdurend tekort aan deviezen. De stroom van bankleningen naar deze landen is opgedroogd en de toename van de officiële middelen is ontoereikend om deze terugval te kunnen compenseren. Een afname van de investeringen en een lage economische groei waren hiervan het gevolg. Directe buitenlandse investeringen (DBI) lijken in dit licht zeer aantrekkelijk voor ontwikkelingslanden, aangezien DBI de broodnodige deviezen opleveren en eveneens resulteren in een directe stijging van het binnenlandse investeringsniveau. Bovendien leiden ze niet tot een verhoging van de schuldenlast, een niet te verwaarlozen voordeel ten opzichte van private leningen. Andere mogelijke positieve effecten zijn de overdracht van 'human capital' en technologie, toename van belastinginkomsten voor de overheid en verbetering van de efficiëntie van de binnenlandse economie. In dit artikel worden de vooruitzichten van DBI in Afrika ten zuiden van de Sahara, Latijns-Amerika en Azië onderzocht. Allereerst wordt echter een overzicht gegeven van de DBI in de verschillende ontwikkelingsregio's en wordt aan de hand van economische factoren getracht een verklaring te geven voor de huidige verdeling van DBI over Afrika ten zuiden van de Sahara, Latijns-Amerika en Azië.

DBI naar ontwikkelingslanden

De totale netto financiële stromen naar ontwikkelingslanden zijn afgenomen van \$ 138 miljard in 1981 tot \$ 109 miljard in 1989 (zie tabel 1)¹. Het belang van de officiële stromen in de totale financiële stromen naar ontwikkelingslanden is toegenomen van 33% in 1981 tot 62% in 1989. Bij de DBI valt een cyclische beweging waar te nemen. Het aandeel van DBI in de totale kapitaalstromen naar ontwikkelingslanden daalde van 12,5% in 1981 tot het zeer lage niveau van 7,8% in 1985. Daarna heeft er echter een forse verbetering plaatsgevonden, zodat het aandeel in 1989 op 20% lag. Directe investeringen zijn op dit moment de belangrijkste private stroom naar ont-

wikkelingslanden. Het aandeel van ontwikkelingslanden in de totale DBI is echter gedaald van 33% in 1970 tot slechts ongeveer 20% meer recentelijk ten gunste van Japan, de EG en de Verenigde Staten². De kapitaalstromen naar Afrika ten zuiden van de Sahara bestaan hoofdzakelijk uit officiële stromen. Het aandeel van de private stromen in de totale kapitaalstromen naar dit gebied is in de jaren tachtig nooit van grote betekenis geweest en nam zelfs af. Het aandeel van DBI in de totale kapitaalstromen naar dit gebied bedroeg in 1989 slechts 4%. In tegenstelling tot Afrika, vormen in Azië de private stromen een aanzienlijk deel van de totale kapitaalinstroom. Het aandeel van ongeveer 43% bleef in de jaren tachtig vrij constant. Wel is het aandeel van de DBI in de totale private stromen de laatste tijd aanzienlijk gestegen ten koste van het aandeel van de bankleningen. Van de totale kapitaalstromen in 1988 bestaat 22% uit DBI, terwijl dit aandeel in 1985 slechts 5% bedroeg.

In het begin van de jaren tachtig namen de DBI naar Latijns-Amerika aanzienlijk af (van \$ 8,2 miljard in 1981 tot \$ 4,1 miljard in 1985). De laatste tijd echter heeft die tendens een totale ommezwaai doorgemaakt. In 1988 was de stroom buitenlandse investeringen bijna weer op het niveau van 1981, het jaar voor het rampzalige begin van de schulden crisis. De DBI maken nu weer een groot gedeelte uit van de beschikbare externe middelen in Latijns-Amerika. Het aandeel van DBI in de totale middenstroom steeg van 19% in 1985 tot 37% in 1988.

* De auteurs zijn verbonden aan de sectie Internationale Economische Betrekkingen van de Rijksuniversiteit Groningen. Zij danken Niels Hermes, Nanne Brunia en Ger Lanjouw voor nuttig commentaar op een eerdere versie van dit artikel.

1. De cijfers die in deze paragraaf worden gepresenteerd zijn, indien niet anders vermeld, ontleend aan: OESO, *Financing and external debt of developing countries: 1989 Survey*, Parijs, 1990.

2. Foreign investment and the triad, *The Economist*, blz. 53, 24 augustus 1991.

Er moet evenwel rekening worden gehouden met het feit dat de DBI in de verschillende regio's voornamelijk geconcentreerd zijn in enkele landen. In Afrika ten zuiden van de Sahara nemen tien landen 75% van de totale DBI naar deze regio voor hun rekening. De belangrijkste landen zijn: Nigeria (26%), Liberia (10%), Gabon en Zimbabwe (beide 7%) en ten slotte Angola (6%). In Azië vinden DBI voornamelijk plaats in China, Thailand, Maleisië, Indonesië, Filipijnen, Korea en India. In Latijns-Amerika zijn DBI geconcentreerd in Mexico, Brazilië, Argentinië, Colombia, Chili en Venezuela³.

Een verklaring voor de verdeling

In deze paragraaf wordt aangetoond dat de Aziatische ontwikkelingslanden, gemeten aan de hand van economische indicatoren die van belang zijn voor DBI, betere resultaten geboekt hebben dan landen in Afrika ten zuiden van de Sahara en Latijns-Amerika. Het is dan ook niet verwonderlijk dat Azië gedurende de jaren tachtig meer DBI heeft gehad dan de beide andere regio's.

Naast factoren zoals de aanwezigheid van infrastructurele faciliteiten en de aanwezigheid, de kosten en de kwaliteit van de natuurlijke hulpbronnen, van arbeid en van kapitaal, is de meest genoemde determinant het bruto nationaal produkt (bnp) per hoofd, zowel wat betreft grootte als groei. Hieraan gerelateerd wordt de omvang en groei van de markt, die vaak benaderd wordt door het bnp, gezien als een belangrijke determinant van DBI. De groei van het bnp per hoofd kan in hoge mate verklaren waarom Azië veel aantrekkelijker is voor buitenlandse investeerders dan Afrika ten zuiden van de Sahara en Latijns-Amerika. Voor de periode 1980-1989 bedroeg de groei van het bruto binnenlands produkt (bbp) per hoofd voor Afrika ten zuiden van de Sahara - 2,2%. Voor Latijns-Amerika was de groei -0,6%, terwijl deze voor Azië tussen 3,2% en 6,7% lag (zie tabel 2). Daar staat tegenover dat het bnp per hoofd het hoogst is in Latijns-Amerika. In 1988 was het bnp per hoofd voor Afrika ten zuiden van de Sahara \$ 330, voor Latijns-Amerika \$ 1.840 en voor Azië tussen \$ 320 en \$ 540. Latijns-Amerika heeft derhalve, gemeten aan de koopkracht per hoofd, een grotere afzetmarkt wat in principe een positief effect op DBI zou moeten hebben. De economische ontwikkeling van deze regio was echter in de jaren tachtig dermate slecht dat DBI in eerste instantie achter zijn gebleven.

Andere determinanten van DBI zijn inflatie en de stabiliteit en de overwaarding van de reële wisselkoers. Een hoge inflatievoet en een sterk fluctuerende wisselkoers zijn indicaties voor een slecht macro-economisch beleid van een land. Een hoge inflatie leidt tevens tot een vermindering van de koopkracht. Een overgewaarde wisselkoers heeft een negatieve invloed op de exportmogelijkheden. Wat betreft de jaarlijkse inflatievoet blijkt met name Latijns-Amerika er erg slecht voor te staan. Voor dit continent was de jaarlijkse inflatie voor de periode 1980-1988 117,4%. De jaarlijkse inflatie voor Afrika ten zuiden van de Sahara was eveneens erg hoog: 15,5%. In Azië was het weer veel beter, de inflatie lag tussen 5,6% en 7,5%. Verder blijkt dat Azië de stabielste reële wisselkoers had voor de periode 1980-1987. Voor Latijns-Amerika en Afrika ten zui-

Tabel 1. Totale netto kapitaalstromen naar ontwikkelingslanden

	1981		1985		1989	
	\$ mrd.	%	\$ mrd.	%	\$ mrd.	%
I ODF	45,5	(33,1)	48,9	(58,0)	67,1	(61,6)
II Export kredieten	17,6	(12,8)	4,0	(12,8)	1,2	(1,1)
III Private stromen	74,3	(54,1)	31,4	(37,2)	40,7	(37,3)
- DBI	17,2	(12,5)	6,6	(7,8)	22,0	(20,2)
- Bankleningen	52,3	(38,1)	15,2	(18,0)	8,5	(7,8)
Totale stromen	137,4	(100,0)	84,3	(100,0)	109,0	(100,0)

ODF = Officiële Ontwikkelingsfinanciering. ODF bestaat uit Ontwikkelingshulp (ODA) en andere officiële stromen (OOF).

Bankleningen zijn exclusief Taiwan. DBI verwijzen naar directe buitenlandse investeringen van OESO-landen. Gegevens voor 1989 zijn voorlopig.

Bron: OESO, *Financing and external debt of developing countries: 1989 survey*, Parijs, 1990, Tabel III.1

Tabel 2. Economische indicatoren in verschillende ontwikkelingsregio's

	Groei van reële bnp per hoofd (%) 1980-1989	Bnp per hoofd 1988	Gem. jaarlijkse inflatie (%) 1980-1988	Groei exp. vol. (%) 1980-	REWKS 1989	Schuld/bnp 1989
Sub-Sahara Afrika	-2,2	330	15,5	0	0,1746	98,3
Oost-Azië	6,7	540	5,6	14,7	0,1038	23,7
Zuid-Azië	3,2	320	7,5	6,1	0,1038	29,4
Latijns-Amerika en Caribiben	-0,6	1840	117,4	4,9	0,1993	46,7

REWKS: Stabiliteit van de reële wisselkoers (standaard deviatie gedeeld door het gemiddelde) gemiddelde voor de periode 1980-1987; cijfer van Oost- en Zuid-Azië heeft betrekking op Azië als geheel; bron: R. Lynn en F.D. McCarthy, *Recent economic performance of developing countries*, PPR Working paper, WPS 228, Wereldbank, juli 1989.

Bron schuld/bnp: Wereldbank, *World Debt Tables 1990-1991*, volume 1, Washington D.C. 1990. Het cijfer van Oost-Azië heeft betrekking op Oost-Azië en het Stille-Oceaanbekken.

Bron indien niet anders vermeld: Wereldbank, *World Development Report 1990*, Washington DC, 1990.

den van de Sahara fluctueerde de reële wisselkoers veel meer.

De laatste tijd blijkt bovendien dat DBI steeds meer worden bepaald door de kostenfactoren van een bepaald land met het oog op het verwerven van een betere positie op de wereldexportmarkt. Multinationals richten zich namelijk steeds meer op de export in plaats van exploitatie van de voordelen van de nationale markt⁴. Dit impliceert tevens dat een grote binnenlandse afzetmarkt en een hoge binnenlandse koopkracht, gemeten door het bnp per hoofd, minder belangrijk zijn ter verklaring van DBI. Toegang tot de buitenlandse markt, het bestaan van 'export

3. Wereldbank, *Financial flows to developing countries, Quarterly Review*, maart 1991, blz. 8.

4. Deze conclusie wordt onder meer bevestigd door het feit dat het exporttaandeel in de totale verkopen van Japanse multinationals sterk is gestegen gedurende de jaren tachtig. Zie K. Takeuchi, *Does Japan's direct foreign investment promote Japanese imports from developing countries?*, *Policy, Research, and External Affairs Working Papers*, The World Bank, WPS 458, 1990.

processing zones', en meer in het algemeen een exportpromotiebeleid wordt door velen gezien als een factor van grote betekenis in DBI-beslissingen.

De toename van het aantal export processing zones gedurende de jaren tachtig heeft zeker de DBI naar ontwikkelingslanden gestimuleerd⁵. De meeste van deze zones zijn echter gesitueerd in de middeninkomenslanden, zoals Hongkong, Korea, Maleisië, Mexico, Singapore en Taiwan. In de groep van lagere inkomenslanden, waartoe een groot gedeelte van Afrika behoort, komen daarentegen nauwelijks export processing zones voor. Het op export gerichte beleid van met name de Aziatische landen resulteerde in hoge groeivoeten van het exportvolume in de periode 1980-1989. De exportgroei van Azië lag tussen de 6% en 14% per jaar; voor Latijns-Amerika was dit ongeveer 5%, terwijl het exportvolume van Afrika ten zuiden van de Sahara constant bleef. De betalingsbalanssituatie, en de daarmee verbonden schuldensituatie van een land heeft tevens grote invloed op de beslissing om al dan niet in het buitenland te gaan investeren. Schuldendienstproblemen en de deviezentekorten belemmeren het opereren van buitenlandse investeerders die reeds in die landen zijn gevestigd. Regeringen van dergelijke landen plaatsen bij voorbeeld restricties op het repatriëren van kapitaal, de import en op het aangaan van nieuwe kredieten.

Tabel 2 laat zien dat de schuldencrisis vooral betrekking heeft op Afrika ten zuiden van de Sahara en Latijns-Amerika. De schuld/bnp-verhouding is het hoogst voor Afrika ten zuiden van de Sahara. In de meeste Aziatische landen is geen sprake geweest van een schuldencrisis. De schuld/bnp-verhouding voor deze regio is in vergelijking met de andere ontwikkelingsregio's erg laag. De schuldencrisis heeft er zeker toe bijgedragen dat DBI in Afrika ten zuiden van de Sahara en Latijns-Amerika (in het begin van de jaren tachtig) minimaal waren.

De invloed van schuldconversie

Ten einde de schuldencrisis op te lossen en tegelijkertijd de DBI te stimuleren hebben veel ontwikkelingslanden 'schuld voor aandelen'-conversieprogramma's geïntroduceerd. Door deze transacties wordt de buitenlandse schuld van een land omgezet in een aandeel in een binnenlandse onderneming. Studies over de relatie tussen schuldconversie en (additionele) DBI zijn dun gezaaid. Er zijn echter enkele aanwijzingen dat schuldconversie leidt tot additionele investeringen. Het IIF concludeert dat DBI is gecorreleerd aan het bestaan van schuldconversieprogramma's en dat levert "weer bewijs dat schuldconversieprogramma's additionaliteit, dat wil zeggen nieuwe investeringsprogramma's, voortbrengen"⁶. Voorts ontdekten Bergsman en Edisis dat geen enkele investering door banken had plaatsgevonden zonder het bestaan van een conversieprogramma⁷. Dit betekent honderd procent additionaliteit voor bankinvesteringen. Hoewel banken in principe leners en geen investeerders zijn, grepen ze de conversieprogramma's aan om hun portefeuille betreffende de schuld van ontwikkelingslanden te diversifiëren en om hun kansen op een spoediger liquidatie van althans een deel van deze portefeuille te verhogen. De buitenlandse investeringen van multinationals aan de andere kant, worden voor 43%

beïnvloed door schulconversieprogramma's. Een derde van de investeringen was direct het resultaat van een conversieprogramma en nog eens tien procent van die investeringen werd eerder gemaakt of voor een groter project aangewend dan zonder een programma het geval was geweest. Bergsman en Edisis stellen verder dat conversieprogramma's meer effect hadden op exportgeoriënteerde projecten dan op projecten die gericht waren op de binnenlandse markt. De reden hiervoor is dat kosten, die door schuldconversie lager worden, belangrijker zijn voor exportprojecten: ze moeten concurrerend zijn op de wereldmarkt en de hogere kosten kunnen doorgaans niet op hun consumenten afgewenteld worden. Producenten voor de binnenlandse markt zijn daarentegen meer gespitst op de omvang en de verwachte groei van die markt, en beschouwen kosten als een factor van secundair belang. 'Schuld voor aandelen'-conversies hebben met name in Latijns-Amerikaanse landen plaatsgevonden. De recente toename van DBI in Latijns-Amerika kan voor een groot gedeelte worden verklaard uit deze conversies. In 1986 was ongeveer tweederde van de DBI in Argentinië, Brazilië, Chili en Mexico het gevolg van schuldconversies. In Chili was ongeveer de helft van de DBI tussen 1986 en 1988 te danken aan conversies⁸.

Vooruitzichten

De vooruitzichten voor DBI in ontwikkelingslanden in de nabije toekomst hangen af van de economische ontwikkelingen in en buiten deze landen. Twee ontwikkelingen buiten deze ontwikkelingsgebieden kunnen leiden tot een verschuiving van de aandacht van buitenlandse investeerders van de ontwikkelingslanden naar Europa. Ten eerste heeft het tot stand komen van een interne Europese markt per einde 1992 waarschijnlijk negatieve implicaties op nieuwe investeringen in ontwikkelingslanden, met name voor de ontwikkelingslanden met de ongunstigste vooruitzichten⁹. Ten tweede leiden de recente veranderingen in Oost-Europa tot betere vooruitzichten voor nieuwe investeringen in deze landen. De Oosteuropese landen hebben onlangs diverse maatregelen genomen om de aantrekkelijkheid voor DBI in hun economieën te verbeteren. Tot nu toe is de instroom van DBI echter bescheiden. Desalniettemin zullen op

5. Het aantal ontwikkelingslanden met 'export processing zones' steeg van 10 in 1970 tot ongeveer 55 in 1986. Zie United Nations Centre on Transnational Corporations, *Transnational corporations in world development: trends and prospects*, United Nations, New York, 1988.

6. Institute of International Finance (IIF), *Fostering foreign direct investment in Latin America*, Washington D.C., juli 1990, blz. 11.

7. J. Bergsman en W. Edisis, *Debt-equity swaps and foreign direct investment in Latin America*, International Finance Corporation, Discussion Paper 2, Washington D.C., 1988, blz. 8-11.

8. C. Secchi, European financial co-operation with Latin America: a variety of approaches, in: L. Emmerij en E. Iglecias (red.), *Restoring financial flows to Latin America*, Development Centre of the OESO, Parijs, 1991, blz. 169-239.

9. L. Crockcroft en R.C. Riddell, Foreign direct investment in Sub-Saharan Africa, *Policy, Research, and External Affairs Working Papers*, The World Bank, WPS 619, Washington D.C., maart 1991, blz. 44.

langere termijn de stroom van DBI naar Oost-Europa waarschijnlijk leiden tot een afname van DBI naar ontwikkelingslanden. Ten slotte moet er op gewezen worden dat de Verenigde Staten grote hoeveelheden DBI van Japan blijven aantrekken zolang het Amerikaanse handelstekort bestaat. Gezien de beperkte omvang van de financiële middelen van de westerse bedrijven zullen, ten gevolge van de hierboven beschreven ontwikkelingen, DBI in ontwikkelingslanden in de nabije toekomst gelimiteerd blijven. Brewer voorspelt dat DBI in ontwikkelingslanden, voor 1993, niet boven \$ 27 miljard uit zullen komen¹⁰.

Naast de economische veranderingen in de geïndustrialiseerde landen zijn de economische vooruitzichten van de ontwikkelingslanden zelf van grote betekenis voor de toekomstige instroom van DBI in deze gebieden. De verwachtingen hieromtrent voor Afrika bezuiden de Sahara zijn bepaald somber gestemd. De situatie zal mogelijk nog miserabeler uitvallen dan die van de jaren tachtig. De vooruitzichten voor de economische groei zijn slecht. Fardoust en Dharieswhar voorspellen voor de jaren negentig een jaarlijks groeipercentage van het per capita bnp van slechts 0,5, tegen een percentage van 3,2 voor de gehele groep van lage- en middeninkomenslanden¹¹. De Wereldbank toont bovendien aan dat het rendement van de investeringen extreem laag is en daalde van 30,7% in de periode 1961-1973 naar 2,5% in de periode 1980-1987¹². Het is bovendien hoogst onwaarschijnlijk dat het schuldenprobleem binnen afzienbare tijd opgelost zal zijn. Verder zullen schuldconversie in het algemeen en plannen ter reductie van de schuld, zoals het plan-Brady, de DBI in Afrika niet stimuleren, aangezien deze methoden zijn gericht op commerciële schulden, terwijl de schulden van deze regio voor het overgrote deel bestaan uit officiële schulden. Crockroft en Riddell sommen nog een aantal additionele nadelen op voor DBI in Afrika¹³. Ze wijzen onder andere op het feit dat de meeste regeringen geen duidelijk investeringsbeleid hebben, dat het in sommige landen nog steeds ontbreekt aan een hedendaagse ondernemingswetgeving en dat veel landen nog steeds aanzienlijke prijscontroles hebben en een inconsistente prijsbeleid voeren. Daarnaast wijzen ze erop dat in sommige landen strenge reguleringen bestaan omtrent het aannemen en ontslaan van werknemers, dat sommige landen nog steeds forse deviezencontroles hebben, die met name ontmoedigend zijn voor DBI als ze bestaan uit beperkingen op winstuitkeringen en dat Afrika te lijden heeft van anti-reclame in de media. Bovendien vermelden ze dat Afrika een gebrek aan expertise heeft, dat de infrastructuur in de meeste Afrikaanse landen slecht ontwikkeld is en dat de meeste Afrikaanse landen een kleine afzetmarkt hebben. Ten slotte wijzen Crockroft en Riddell nog op het lage niveau van de binnenlandse besparingen en investeringen als een ontmoedigende factor voor de DBI-instroom.

Voor Latijns-Amerika zijn de vooruitzichten voor de toekomstige instroom van DBI gunstiger dan voor Afrika ten zuiden van de Sahara, aangezien het als investeringslocatie veel aantrekkelijker is. Ten eerste zijn de groeivoorzichten veel beter. Marulanda voorspelt een groeipercentage van het bnp van 4,5 à 5 voor de jaren negentig¹⁴. Uitgaande van een

bevolkingsgroei van twee procent, komt het voorspelde groeipercentage van het per capita bnp op 2,5 tot 3. Verder is het opleidingsniveau gemiddeld veel hoger, het per capita inkomen hoger en de afzetmarkt veel groter, zodat de koopkracht veel groter is, en ten slotte is ook de infrastructuur beter ontwikkeld. Bovendien zijn veel Latijnsamerikaanse landen bezig met het liberaliseren van hun economieën en nemen ze maatregelen om de DBI te stimuleren. Zo worden bij voorbeeld de beperkingen op buitenlands eigendom en de importrestricties versoepeld. Daarbij moet echter worden aangetekend dat er nog steeds landen zijn met restricties op winst- en kapitaaluitkeringen. Het belangrijkste is evenwel het feit dat veel regeringen serieuze pogingen doen om de hoge inflatiecijfers omlaag te brengen door middel van monetaire en fiscale inkrimping. De successen van de stabilisatieprogramma's zijn echter nog steeds twijfelachtig. Een aanzienlijke stijging van de DBI is desondanks waarschijnlijk, hetgeen onder andere kan worden verklaard door de toename van het rendement op de DBI in veel Latijnsamerikaanse landen. Deze steeg van 6,6% in 1984 tot 12,5% in 1988. Met name in Chili is het rendement op investeringen hoog (41% in 1988). Toch ligt het gemiddelde winstpercentage in Latijns-Amerika onder het gemiddelde van andere ontwikkelingslanden. Het IIF voorspelt een stijging van DBI voor tien Latijnsamerikaanse landen van bijna 35% tussen 1989 en 1991. Een aanzienlijk gedeelte van deze stijging zal echter het gevolg zijn van schuldconversies in Argentinië, Brazilië, Chili en Mexico. Indien de omvang van de schuld aanzienlijk is afgenomen zal schuldconversie als investeringsprikkel verdwijnen. Vooralsnog voorspelt Marulanda vanaf 1992 een reële groei van de DBI van 5 tot 10% per jaar.

Azië, en met name Zuidoost-Azië, spant toch wel de kroon wat betreft de vooruitzichten van de DBI. Crockroft en Riddell voorspellen zelfs dat Zuidoost-Azië de grootste economische subgroep wordt, met een marktomvang die nog groter is dan die van Noord-Amerika en de EG. Uit een studie van de Wereldbank blijkt dat het rendement op investeringen in Zuid-Azië ongeveer tien keer hoger is dan die van Afrika bezuiden de Sahara, onder andere als gevolg van het feit dat investeringskosten in Zuid-Azië gewoonlijk de helft bedragen van de investeringskosten in Afrika¹⁵. De toekomstige DBI zullen zich met name concentreren in de exportindustrieën.

Zie verder blz. 1135

10. T.L. Brewer, *Foreign direct investment in developing countries, Policy, Research, and External Affairs Working Papers*, International Economics Department, The World Bank, WPS 712, juni 1991, blz. 45.

11. S. Fardoust en A. Dharieswhar, *A long-term outlook for the world economy; issues and projections for the 1990s*, The World Bank, Policies and Research Series 12, Washington D.C., 1990, blz. 50.

12. Wereldbank, *Sub-Saharan Africa: from crisis to sustainable growth*, Washington D.C., 1989, blz. 26.

13. Crockroft en Riddell, op.cit., 1991, deel iv.

14. N.R. de Marulanda, *External financial requirements for Latin America in the nineties: alternative scenarios*, in: L. Emmerij en E. Iglesias (red.), op.cit., 1991, blz. 97-158.

15. Wereldbank, op.cit., zie noot 12.

Vervolg van blz. 1131

Dit in tegenstelling tot de DBI in de jaren zestig, die georiënteerd waren op de grondstoffen en de 'tariff factories', die werden gebruikt om voordeel te behalen uit bestaande tarieven. Aangezien Zuidoost-Azië exportgericht is en een goede basis verschaft voor exporten, zal deze regio vermoedelijk niet aan aantrekkingskracht inboeten. De enorme toename van de DBI in deze regio zal daarom in de jaren negentig naar alle waarschijnlijkheid aanhouden. Brewer voorspelt dat de liberalisatie van de politiek ten aanzien van DBI in Korea tot een forse toename van DBI zal leiden. Verder verwacht hij dat in de eerstkomende vijf jaar DBI in Indonesië, Maleisië en Thailand minstens even hoog zullen zijn als gedurende de laatste vijf jaren. Ten slotte wijst hij op het enorme potentieel voor DBI in India indien India haar politiek ten aanzien van DBI enigszins gaat liberaliseren.

Ten slotte

De laatste jaren zijn DBI naar een aantal ontwikkelingslanden in Latijns-Amerika en Azië sterk toegenomen. Ook de verwachtingen ten aanzien van de toekomst zijn met name voor Azië positief gestemd.

Wat Latijns-Amerika aangaat dient er evenwel rekening mee worden gehouden dat de voorspelde toename van DBI in deze regio voor een groot gedeelte plaatsvindt ten gevolge van schuldconversies, een prikkel die verdwijnt naarmate de schuld is afgenomen. In Afrikaanse landen vinden nog steeds nauwelijks DBI plaats. Voor de nabije toekomst valt geen verandering in dit patroon te verwachten. Afrika blijft een continent waar buitenlandse bedrijven niet gaan investeren.

Gezien de te verwachten realisatie van de gemeenschappelijke Europese markt in 1992 en de recente liberalisatie van Oost-Europa moeten ontwikkelingslanden beducht zijn voor een verschuiving van DBI naar Europa. Ten einde deze verschuiving tegen te gaan en de recente toename van DBI te continueren dienen ontwikkelingslanden een marktgericht macro-economisch beleid te voeren, door te gaan met het scheppen van een gunstig klimaat voor DBI en de restricties op winst- en kapitaaluitkeringen zoveel mogelijk te versoepelen.

Robert Lensink
Mathilde Antuma